

Kétnyelvű oktatás a Rábavidéken

Magyarországi nemzetiségiként megtiszteltetésnek tartom, *hogy* a különböző nemzetiségek oktatásának *ügye*, a kétnyelvűség kérdése, a létszámát tekintve talán legkisebb magyarországi őshonos kisebbség, a szlovénség otthonában képezi a tudományos szintű konferencia témáját. Bízom abban, hogy ez a mai találkozás, illetve az elkövetkezendő napok kicsit közelebb hozzák egymáshoz a hasonló gondokkal küzdőket, a kérdésekről hasonlóképpen gondolkozókat annak érdekében, hogy a nemzetiségek oktatásügye fejlődhessen, kedvező megoldásokat találjanak megoldatlan problémákra, lehetővé téve ezzel nyelvek, kultúrák fennmaradását, tradíciók őrzését, ápolását, esetleg egy nagyobb arányú továbblépést is a különböző nemzetiségek életében.

Erre a környékre a nyelvi sokszínűség, az eltérő, de egymás mellett jól megférő kultúrák találkozása volt a jellemző. Nem feladatom és szándékom sem feltárni azokat a történelmi mozgásokat, amelyek e tény háttérében húzódnak, egyértelmű azonban, hogy a nemzetiségüket, mentalitásukat tekintve eltérő lakók jelenléte Szentgotthárdon és a környékén mindig komoly jelentőséggel bírt. Mindannyiunk számára fontos tehát, hogy ez a helyzet ne változzék, semmi esetre se vegyen negatív irányt, törekvésünk tehát ebből következően az, hogy az itt élő szlovén kisebbség és mellettük a német nemzetiségűek léthelyzete is tovább erősödjék.

A trianoni békeszerződést követően a határmegállapító bizottság határozatai nyomán az államhatárok fogták magukat, és úgymond átrendeződtek országunk területén, illetve az eredeti helyükről elmozdultak. Így az egyes területek lakói más nemzet és más állam tagjaivá lettek. Hogy nemzeti hovatartozásukat, nemzetiségüket abban az államban is megőrizhessék, ahová a történelem illetően sodorta őket, az elsősorban nyelvük, kultúrájuk őrzésével, ápolásával tudták elérni. Valamennyien tudjuk, hogy a politikai viszonyok ezt évtizedeken át erőteljesen nehezítették, aminek következtében a népesség-statisztikák tanúsága szerint a Trianont követő időszakban a magyarországi nemzetiségek, így a szlovénség száma is erőteljes csökkenést mutatott. A Rábavidéken élők számára mind a mai napig ható veszteséget eredményezett, hogy az 1945/46-os tanév kezdetéig a térség már állami iskolái kizárólagosan magyar tannyelvű iskolák voltak, a tantárgyak között még a szlovén nyelv oktatása sem kapott jogot és helyet, a magyar közoktatás nemzetiségi intézményeinek a kiépítése, mint tudjuk, csak 1945-ben kezdődött, így a felsőszőlősi, apátistvánfalvi iskolákban a 45/46-os tanévben már bevezették az anyanyelvünk oktatását, amit a térség iskolái

később kezdtek el. Tudni kell azonban, hogy az itt élő szlovénség a szlovén nyelvnek egy archaikus tájnyelvi változatát használta és használja napjainkban is, az iskolákban ugyanakkor az irodalmi szlovén került bevezetésre, így a nemzetiségi jelleg, kevésbé érvényesült annak ellenére, hogy a szlovén anyanyelvet szinte mindenütt a rábavidéki tájnyelvet beszélő tanítók tanították. A helyzet azt követően kezdett változni, hogy Budapesten, Szlovéniában, majd pedig a Szombathelyi Főiskolán többen szereztek szlovén nyelvtanári diplomát is.

A kezdetekkel a Rábavidék szlovén nemzetiségű tanulói egy meglehetősen alacsony hatásfokú nyelvoktató iskolában részesülhettek anyanyelvük idézőjelben vett mélyebb megismerésében. Szeretném leszögezni azonban, hogy nem a korabeli tanerők bűnéül tudható ez be egyértelműen, hanem inkább azt kell megállapítanunk, hogy a tanító- és tanárképzés korlátozottsága, a tanárok, tanítók központi helyről történő kinevezése húzódtott ezek háttérében. Talán nem szükséges bizonygatnom azt sem, hogy a Rábavidék az adott korban is számolhatott nagyobb számú tehetséges ifjúval, akik a megfelelő képzést követően méltó és tehetséges gazdái lehettek volna a térség oktatásügyének, közművelődésének. Rendkívül összetettek az okok, amiért közülük csak keveseknek sikerült ezt a nemes és hosszú távú következményekkel bíró feladatot felvállalniuk.

Mint örökké élő probléma, a nemzetiségi oktatás ügye az oktatási kormányzatot a 60-as évek elején újabb reformok bevezetésére készítette. Ennek eredményeként az országban megszűntek az úgynevezett nemzetiségi nyelvű iskolák, azaz hogy hivatalosan kétnyelvű iskolákká váltak, a szlovének körében azonban ez sem jelentett annyit, mint más nemzetiségek esetében Magyarországon, a kivitelezés ugyanis igazában sosem történt meg.

A kétnyelvű oktatás általánossá válását magam hatalmas eredménynek tudtam volna elkönyvelni, erről azonban esetünkben szó sem volt. Nem rendelkezünk ugyanis tankönyvekkel, oktatási segédanyagokkal, de a kétnyelvű képzést végző szaktanárok is hiányoztak. Erősen és megdönthetetlenül tartotta magát az a helyzet, hogy voltak a szlovén Rábavidék tájnyelvi változatát jól beszélő tanítók, de a nemzetiségi falvak iskoláinak tanárai az egyéb szakokat illetően magyarok voltak. Az együttélés, a közös napi munka során természetesen közülük néhányan a kommunikáció alapszintjén igyekeztek elsajátítani a szlovén nyelvet, ami tiszteletre méltó erőfeszítés volt, a kisebbség valódi kétnyelvű oktatásához azonban kevés volt. Nem tanítottak soha történelmet, környezetismeretet szlovén nyelven, legtöbbször azonban az alsó tagozatos tanítók sem beszéltek szlovén nyelven a magyarul

szinte alig tudó nebulókkal. A 60-as évek végéig, az óvodák alapításáig a szlovén falvakban élő gyermekek zöme a magyar minimális ismeretével érkezett ugyanis az iskolába, a családok nyelve szinte kizárólag a szlovén volt, még a vegyes házasságban élők esetében sem volt jellemző, hogy inkább magyarul tudott volna a gyermek. A tanárok és a segédanyagok hiánya azonban nem tette lehetővé akkor a kétnyelvű oktatás általánossá válását. Továbbra is a nyelvoktatás volt a jellemző, ez is sok-sok nehézséggel. Az itt élő lakosság számára ugyanis az rajzolódott ki egyre világosabban, hogy léte, egzisztenciája Magyarországon akkor lesz biztosított, közép- és felsőfokú tanulmányok folytatására akkor lesz képes, ha anyanyelve helyett inkább magyar nyelv minél alaposabb ismeretét tűzi ki célul. Ez volt annak a magyarázata, hogy minél többet engedett és adott a magyar állam és jogrendszer a nemzetiségek számára, annál kevesebb volt a „vevő” a szlovén nyelvoktatás iránt érdeklődők táborában.

A nemzetiségi oktatás rendszerének kielégítő működése mégsem állhat meg a jogok biztosításának a szintjén. Egyszerre kellene hozzá mozdulni a tantervszerkesztőnek, a tankönyvíróknak, tanárnak az egyik oldalon, és a nyelv iránt szeretetet, érdeklődést tanúsító tanulóknak a másik oldalon. Létszámadataink alátámasztják, hogy nem követhetünk olyan mintákat, amelyek másutt nagyon is gyümölcsözőek, mert a kétnyelvű egyének a családon és iskolán kívül a társadalmi élet bármely területén kedvükre választhatják az általuk használt nyelvek bármelyikét, amint ahogy kétnyelvűségünk kérdése sem azonos azon kétnyelvűséggel, amely egyes nyelvi közösségek esetében már akár századok óta fennáll. Az elmúlt 30 évben teljesen megfordult a helyzet a tekintetben, hogy melyik nyelvet tanulják születésük után a nemzetiségünkhöz tartozó gyermekeink, hisz mint korábban ez a szlovén volt, most teljes mértékben a magyar a jellemző. Kimarad ugyanakkor a legoptimálisabb állapot, vagyis mindkét nyelv kora gyermekkortól történő, így mondhatni spontán tanítása, tanulása. Az iskolák működése, de a nyelvoktatás is sokkal könnyebb és egyértelműbb hatékonyságot mutathatna, ha a tanulólétszám háromszor, ötször annyi lenne, mint amennyivel az elmúlt évtizedekben az iskolák számolhattak, és amely szám sajnos eddig csökkenő tendenciát mutatott.

A kétnyelvűség varázsa századunk utolsó negyedében óriási lehetőségként került a nyelvészeti, szociológiai, netán pedagógiai, sőt politológiai kutatások palettájára. A jelenség nem újszerű, hisz a két-, mi több többnyelvű egyének jelenléte a világban évszázadok óta természetes. Hogy napjainkban a magyarországi szlovénség tekintetében, mint a túlélés egyik alapvető megoldása lehet, az megítélésem szerint nem vitatható. Az óvodák és általános iskolák szerepe e tekintetben ma megfellebbezhetetlenül az első helyre került. A rábavidéki szlovének körében az elmúlt egy-két évtizedben tapasztalható tanulólétszám csökkenése a vegyes házasságokban született gyerekek zömében a magyar nyelv irányában történő orientálódást mutatja, nevezetesen azt, a nemzetiségi szü-

lők által elkövetett hibát, hogy gyermekével a többség nyelvét ismerteti csak meg, illetve megkésve esetleg a saját anyanyelvét is. Az iskolának tehát nem csupán a családban elsajátított nyelv mellett, hanem az esetek nagy többségében a helyett kell felvállalnia a szlovén nemzetiségűek számára anyanyelvük és kultúrájuk megismertetését is. A lehetőségek az oktatást irányító és a kisebbségi jogokat is biztosító államhatalmi szervek és egyéb szerveződések részéről a 80-as évektől folyamatosan bővülnek.

A rábavidéki szlovénség számára 1985-től adottak a lehetőségek, hogy a térség három általános iskolájában, nevezetesen a felsőszőlőnői, az apátistvánfalvi, valamint a szentgotthárdi Széchenyi István Általános Iskolában, illetve utóbbi szakonyfalui tagiskolájában a szülők és tanulók kérésére alapvetően a szlovén nyelvet és irodalmat, a történelmet, ének-zenét, környezetismeretet két nyelven, vagyis szlovénul és magyarul is tanulhassák.

A realizációról azonban tudni kell, hogy maradéktalanul egyik iskola sem tudta, tudja megvalósítani ezt a fajta kétnyelvűséget sem, részint a megfelelő szaktanár, részint a segédeszközök, kétnyelvű tankönyvek hiánya miatt. A rábavidéki szlovénoktatást, kétnyelvűséget, de különösen a szlovéntanítást vállaló tanítókat, tanárokat mindemellett időnként meglehetősen durva, sértő kritikák érték. Ez sok esetben vezetett ahhoz, hogy egyes tanárok inkább másikkal próbálták meg érvényesülni. A kétnyelvű oktatást felvállaló kísérletet, kísérletezőket véleményem szerint nem kritizálni, hanem elsősorban segíteni kellene. Aki nemcsak tanácsokat, hanem konkrét segítséget akar adni, azt természetesen mindenütt szívesen fogadják.

Ma már a szlovén kisebbség is rendelkezik az Országos Köznevelési Szolgálatot Iroda és a minisztérium által is elfogadott és támogatott szlovén tantervvel, amely nemcsak a szlovén nyelv és irodalom, de népismeret, néprajzi, ériek-zenei, földrajzi ismeretek tanítására is kiterjed. Szerkesztését a Szlovéniából a térségben tartózkodó szlovén lektor irányításával a szlovén szakos kollégák végezték. Szomorúan kell azonban megállapítanom, hogy amíg kulturális, politikai, gazdasági téren egyre jelentősebb szerephez és eredményekhez jut a magyarországi szlovénség, addig az oktatás terén, elsősorban az érdeklődő tanulók létszámának alacsony volta miatt, nem sok okunk van dicsévkésre. Pedig az általános iskolák nyújtotta lehetőségek után ma már bárki folytathatja Szentgotthárd két középiskolájában a szlovén nyelv és irodalom, és mellette a fent elmondottak tanulását kötelező óraszámokban, tehát tantervi kereteken belül. A gimnáziumban 1993 óta érettségi vizsgatárgyként is választható a szlovén nyelv, a nyelvvizsgaszabályok megváltoztatásáig Magyarországon nyelvvizsgát lehetett tenni szlovénból és minden bizonnyal várhatóan a közeljövőben ez újra adott lesz. Amikor gazdálkodó cégek, kereskedelmi és vendéglátó-ipari egységek, az idegenforgalommal foglalkozók egyre gyakrabban keresnek szlovén nyelven is beszélő munkatársakat, talán nem felesleges az a törekvésünk, hogy az intézményesített

Ódor László irodalomtörténész (alsó képünkön jobboldalt) a Magyar Kultúra Alapítvány székházában mutatta be a kötetet.

Bajtai László felvételei

oktatásban hatékonyabban érvényesüljenek a nyelvoktatás célkitűzései, a megfelelően megválogatott művelődési anyag elsajátíttatása, ami majdan a szlovén nemzetiségűek számára is biztos megélhetést garantál akkor is, ha ismereteiket szlovén és magyar nyelven szerezték is. A Rábavidék általános iskoláit némi átképzéssel, szakos ellátottság szempontjából teljessé lehetne tenni, tudatosan tervezett beiskolázással és a pedagógus pályára induló, arra alkalmas ifjakkal való kisebbségi önkormányzati egyeztetéssel hosszú távon is biztosítani lehetne a nemzetiségi szaktanárok működését, hatékony munkáját a nemzetiségi nyelvterületen. A Berzsenyi Dániel Főiskola Szombathelyen örömmel vállalja a szlovén nemzetiségi szaktanárok sokoldalú képzését. Ezt a tevékenységet nagyon komoly mértékben segíti Szlovénia is, részint a Rábavidéken működő lektor, részint a Szlovéniában szervezett rendszeres továbbképzések, tanfolyamok segítségével, de iskolái, egyetemei is nyitottak előttünk.

A ma Rábavidéken működő szlovén lektor Magyarországra érkezését követően felmérte a lehetőségeket, megvizsgálta az oktatás eredményességét, illetve eredménytelenségét, azután sokak számára talán fájón őszinte tényfeltárással elindította azt a folyamatot, amely mára a szlovénoktatás korszerűsítéséhez, tudatosan tervezett programjához, a szaktanárok folyamatos önképzéséhez is vezetett. Szinte minden, nemzetiségi tanulót is oktató iskola törekszik arra, hogy a szlovén nyelv elsajátításán túl a kisebbséghez tartozó tanulóknak minél szélesebb körben kamatoztatható ismereteket adjon át az iskolában és azon kívül is. Mi, az oktatásban dolgozók, kérjük a szülőket, idősebb korban a tanulókat, hogy ne mondjanak le anyanyelvükről, hanem tudatosan is legyenek azon, hogy megőrizték, továbbfejlessék, a kommunikációs

szükségleteknek megfelelő szinten műveljék, legyenek partnereink abban, hogy az elkövetkezendő nemzedékek se történelemnek tekintsék a szlovén Rábavidéket, hanem az még századok múltán is szlovén elődeinek nyomdokain folytathassa életét.

A III. Béla Szakképző Iskola igazgatója és munkatársai tervezik, hogy a közeli jövőben a profilját a gazdaság diktálta igények szerint meg-megújító intézmény kétnyelvű oktatási formát vezet be egyes szakmák esetében. Ezek elsősorban a vendéglátás, a kereskedelem vagy éppen a gazdasági ügyintézés területei lennének. Több oldalról is elvi támogatottságot élvez az ötlet, megvalósítása természetesen anyagi lehetőségekhez is kötött. Sajnos ez a legérzékenyebb pontja a programnak. A megvalósítás azonban nagy lépést jelentene az itt élők számára, az általános iskolást motiválná a nyelvtanulás hatékonysága irányában, hiszen anyanyelvén is folytathatná tanulmányait, de a kétnyelvűségből adódóan akkor sem szenvedne hátrányt, ha adott esetben a későbbiekben mégis teljesen magyar területen jutna munkához.

Szlovénia közvetlen szomszédsága miatt – akár már napjainkban is, az uniós csatlakozás bekövetkezése után pedig mindinkább – a munkavállalást Szlovéniára is ki lehetne terjeszteni. A szakközépiszkola alkalmassá válna arra is, hogy Szlovéniából fogadjon diákokat, amint ezt a Szlovénia és Magyarország között élő megállapodások már ma is megengednék. Ha ez az álom valóra válna, akkor talán be-

szélhetnének valódi kétnyelvű oktatásról is, amikor a tanulók a tananyagot megközelítően azonos arányban sajátítják el anyanyelvükön és a környezet, vagyis a többségi nemzet nyelvén. Ha szabad optimista álmódosásokba bocsátkozni, talán e kétnyelvű oktatás középiskolai szintű beindítása az általános iskolák felé is terjeszkedhetne, és talán sikerülne megállítani a szlovén nyelvet beszélők létszámának csökkenését, mitöbb, unokáink felnőtt korára talán növekedés is megindulna. A számadatok ma ugyanakkor nem túl biztatók. A szlovénoktatásban résztvevő tanulók száma Felsőszölnökön a jelenlegi tanévben 32, az 1987/88-as tanévben ez még 103 volt. Apátistvánfalváról sajnos konkrét adataink nincsenek, viszont köztudott a térségben, hogy össztanulólétszámuk a felsőszölnöki iskola létszáma alatt van. A Széchenyi István Általános Iskolában az iskola fennállása óta, tehát 1985/86-os tanév óta kevesebb, mint harmadára csökkent a tanulók száma. Ugyancsak 130-ról indult, ma 32 tanuló van, aki szlovén nyelvet is tanul. Egyedül ebben az iskolában következett be az az örvendetes változás, hogy a tavalyi 27-ről az idén 32-re nőtt a szlovént tanulók száma. Ebbe az iskolába Rábatótfaluból és Szakolyfaluból járnak szlovén nemzetiségű tanulók nagyobb számban, de a Szentgotthárdon élő szlovén, egyes ese-

tekben vegyes házasságon alapuló családok gyermekei is itt tanulják a nyelvet.

Két nyelven tanulnak némely iskolákban még ma is ének-zenét, környezetismeretet. Szakonyfalu kisiskolájában első, második és harmadik évfolyam működik, ugyancsak érvényesítik a kétnyelvű oktatás Rábavidékre jellemző sajátos formáját, tehát egyes tantárgyak esetében szlovénul is tanulnak. A gimnáziumban jelenleg tíz, a szakközépiskolában mindössze hat tanuló látogat szlovén nyelvű órákat, tanul szlovén irodalmat, népismeretet, részben Szlovénia történelmét és földrajzát. A szombathelyi tanárképző főiskolán évről-évre nő a szlovén nyelvből másoddiplomázó hallgatók száma, de 1980 óta minden tanévben voltak nappali tagozatos hallgatók is. A szlovéniai, ljubljanei egyetem valamely szakán diplomát szerettek közül többben ma a magyarországi szlovénségért munkálkodók élvonalában találhatók.

Kétnyelvű oktatásunk ma talán nem funkcionál, de az elmúlt évek globális eredményei biztatást jelentenek az oktatásban dolgozók számára is arra vonatkozóan, hogy képesek lesznek hitvallásuknak, feladatvállalásuknak megfelelően széleskörű anyanyelvi ismereteket is közvetíteni a Rábavidéken élő szlovén gyermekek számára, és megérik, hogy tudásszomjtól csillogó szemű gyerekek nézzenek velük szembe a szlovénórákon is.

Stipkovits Ferenc

A magyar történelem tanításának tapasztalatai a Lendvai Kétnyelvű Középiskolában

A lendvai középiskolában zajló történelemtanítás elmúlt három éves tapasztalatairól szeretnék beszélni. Csúpn azért három esztendőről beszélek, mivel ekkor kerültem közelebbi kapcsolatba ezzel a tanítási programmal. Lendván egyébként a középiskolában már 1981-től folyt a magyar történelem tanítása, ezt az időszakot, 1981-től egészen 1997-ig egy olyan, hosszúnak tartó átmenetnek tekintem, amely a benne résztvevő diákoknak, tanároknak egyaránt igen nagy nehézséget okozott. A nagy nehézség alatt azt értem, hogy kezdetben magyar történelemből nem volt tankönyve az iskolának. Később a magyarországi középiskolai tankönyveket próbálták alkalmazni. További probléma az volt, hogy a történelmet tanító tanároknak nem voltak magyar történelem-tanítási tapasztalatai, elsősorban amiatt, mert a ljubljanei egyetemen szerezték a diplomájukat. Így tulajdonképpen a magyar történelem tanítása során tanulta meg, kínlódta ki magából a történelemtanár is mindazokat az ismereteket önképzéssel, hozzáolvasással, ami alkalmassá tette a vállalt feladat ellátására.

1996-ban a középiskola igazgatója az Oktatási Minisztériummal közösen keresett olyan műhelyeket,

ahol a magyarországi középiskolai tankönyvek alkalmazása helyett, a magyar történelem tanítására írnának tankönyvet, amely azt a célt szolgálná, hogy az egyetemes és a szlovén történelem tanítása mellett a magyar történelem fő fejezeteit megismertessék a képzésben résztvevő diákokkal. Így jutottak el a Szombathelyi Tanárképző Főiskolára, ami nem volt véletlenszerű, mivel korábbi kapcsolatok is léteztek az intézmények között.

Így kaptuk ezt a feladatot, amelynél az első felkérés az volt, hogy olyan szlovén tanügyi előírásoknak megfelelő tankönyv legyen, amely egyben kiegészíthetné a Muravidéken élő magyarok hiányos történelemismereteit, akár a szülő veszi kézbe, akár az iskolai könyvtárban jut hozzá a tanuló. Egy nagyon terjedelmes történelemkönyv írásába kezdtünk, de amikor elkészült a kézirat, fordult a kocka. A minisztérium módosította az elvárását, *hog*y vegyes használatú könyvet kell készíteni. Helyette kimondottan tankönyvet igényeltek, amely azonban érthető legyen azok számára is, akik felnőttként veszik kezükbe. Így az oktatás célját kellett szolgálni szűkebb értelemben, vagyis arról volt szó, hogy az egyetemes és a szlovén történelmet minden ponton kiegészítő, magyar történelmet kellett ír-

Az előadás videofelvétel leiratának szerkesztett változata.

nunk. A diákok pedig nem úgy fogják tanulni a magyar történelmet, hogy önálló magyar történelemórák vannak, hanem azt a történelemtanítás folyamatába kell beilleszteni, az egyetemes és a szlovén történelem mellett az adott kérdéseknek a magyar megfelelőjét párhuzamosan kell tanítani.

A kézirat a szakmai vita során letisztult egy sajátos történelemkönyvé, amely természetesen teljesen magyar nyelvű tankönyv. A határokon túl élő magyarság körében először történt meg, hogy magyarországi szakembereket kértek fel középiskolai tankönyvírásra. A magyar szakemberek mellett szlovén szakmai kontroll mindvégig működött. Ez a tankönyv magyarországi középiskolában nem közvetítene elég ismeretet, de a lendvai kétnyelvű középiskolában az adott feltételek között a lehető legnagyobb maximalizmusra törekedett.

A történelem a középiskola négy évében összesen 280 órában kerül tanításra. A négy év alatt 42 órát kell a magyar történelem tanítására felhasználni. Mivel a tanárok nem magyarországi képzésben szereztek diplomájukat, gondoskodni kellett a felkészítésükről. Ezt úgy végeztük, hogy a Magyar Történelmi Társulat Vas megyei csoportja tanári továbbképzéseire, illetve Körmendre, egy jól működő honismereti egyesület rendszeres történelmi szabadelőadásaira hívtuk meg a történelmet tanító kollégákat.

A pedagógiai kísérleten már jóval túl vagyunk, és tulajdonképpen napirendre kerültek a finomítások kérdései is. Ennek során előre láthatólag ez év őszén, valamikor szeptember-október táján jön ki a nyomdából ehhez a történelemkönyvhöz tükörfordítással készített kétnyelvű munkafüzet, mivel a többségben szlovén anyanyelvű diákok nagy nehézségek árán küzdenek meg a magyar nyelvű tankönyvvel. Emellett a tanárnők folyamatosan fordítják a magyar történelemkönyv anyagát szlovén diákjaiknak szlovénre, hogy

elősegítsék a megtaníthatóságát, megtanulhatóságát, megérthetőségét.

Ha kísérletünk sikeres lesz, akkor érdemes lenne arról beszélni, hogy a többi tantárggyal hogyan lehetne ezt folytatni. Így a magyar diákok nemcsak tudásukat tudják fejleszteni, hanem magyarságtudatukban is erősödnek, a szlovének pedig Magyarországról, a magyarokról szerzett új ismeretekkel toleránsabbak lesznek, jóllehet az együttélésük amúgy sem túl problematikus. De azt is el kell mondjuk, hogy kezdetben a plusz feladat nem váltott ki lelkesedést senkiből sem. Elsősorban a szlovén szülők körében voltak hallhatók aggályos, ám nem szembenállást jelentő megjegyzések, a szülők és a tanárok általában nagyon pozitívan viszonyultak ehhez az új szemléletű történelemtanításhoz, amely a sajtóban is kedvező visszhangot kapott.

Az új könyvvel való történelemtanításnak azért vannak gondjai, mert a szaktárgy megtanulásához szükséges szókinccskészlet még a magyar diákok körében is kisebb, mint az azonos életkorú magyarországi diákok esetében, nem is beszélve a szlovén gyerekekről, aki még szegényesebb (magyar) szókinccsel rendelkezik. Történelmi kronológiát, kifejezéseket, fogalmak kiegészítő rendszerét, magyarázatát kellett elkészíteni, amely egymás mellé illeszti az egyetemes és szlovén történelemben tanult és az eltérő, sajátos magyar fogalmakat. Bibliográfiát kellett hozzáadni, valamint olyan anyagokat, amelyek segítségével újabb ismeretekhez tudnak jutni anélkül, hogy túlterhelnék őket. Gondolok itt elsősorban atlaszokra, térképekre és fénymásolt vaktérképekre. Állandóan korszerűsíteni kellene az iskolai könyvtár mellett az iskolai segédeszközöket is: térképeket, atlaszokat kellene folyamatosan beszerezni. Ezügyben együttműködésre van szükség az iskolafenntartó és különböző magyarországi oktatási és pedagógiai intézmények, valamint Vas és Zala megye önkormányzatai között.

Norma Bale – Susanne Weitlaner

A szlovén oktatás fejlődése és jelenlegi helyzete Stájerországban

„...Majd a gyerek két nyelven kezd imádkozni és énekelni,
a víz zúgva a szívébe, a dalba és imába folyik...”
(Mirko Kri man: Három világ két folyója)

1. A Radkersburgi háromszög, mint földrajzi, szociológiai és nyelvészeti fogalom

A zúgó folyócska, amelynek partján a gyerek énekelni és imádkozni kezd, a Mura. „Mágikus” folyó, tele titokzatossággal és szívárványszínű vidámsággal. A vidék a Szlovén Előalpok lábainál található, és átmenetet képez a Dunántúl felé. Gomja Radgona (Felsőregede) pontosan az Előalpok északi szélé és a Mura – az osztrák határ – között fekszik.

A Mura állítólag a keltektől kapta a nevét. A „Mura” falat jelent, hogy kit vagy kitől kellett védjen, az rejtély maradt. De talán érezték, hogy a folyó nem csak összekötöni fog, hanem elválasztani is: helységeket, embereket és nyelveket. Ahogy ez a Radkersburgi háromszögben is történt.

Gornja Radgona 1918-ig az osztrák Radkersburg elővárosa volt, azzal fahíddal összekötve. Stájerország¹ ugyanis 1918-ig részben szláv ország, Grác pedig részben szláv város volt. Amikor a fentebb említett évben határt² húztak az osztrák-szlovén Stájerországon keresztül, a szlovén nyelv negatív mellékízt kapott és az osztrákok tudatából nagyon gyorsan eltűnt az egykori kapcsolat.

A Radkersburgi háromszög, amiről szó van, az osztrák oldalon található. Néhány km²-es, főként mezőgazdasági területet ölel fel, periférikus volta miatt hátrányos gazdasági helyzetben van. A dokumentum, amelyen a stájerországi szlovén kisebbség elismertései követeléseit alapulnak, az 1955-ös Osztrák Államszerződés. Ma a szlovén kisebbség elsősorban a Bad Radkersburgtól/Radgonától keletre és északra fekvő következő helységeiben él: Dedenitz/Dedonci, Sichelendorf/Metinci, Zelting/Zenkovci, Laafeld/Potrna, Goritz/Gorica. Ezek a helységek 1969-től a Radkersburg és Környéke közigazgatási körzethez tartoznak.

Prof. Dr. Wolfgang Gombócz megállapítja³, hogy az említett helységeken 1988-ban még a lakosság 50–90%-a szlovén volt, Dedenitzben 1970-ben 100%-ig kétnyelvű családok voltak. Stájerországi szlovének élnek még kisebb helyeken Stájerország déli részében és elszórt településeken Leutschachtól/Lucanetól délre, ilyenek: Schloßberg/Šlosberk, Glanz/Klanci, továbbá még Soboth/Sobota kataszteri községeiben, mint pl. Laaken/Mlake és Rothwein/Radvanje.

Az 1991-es utolsó népszámlálás adatai szerint több mint 1500 osztrák és 4500 más állampolgárságú személy adta meg a szlovént mint érintkezési nyelvet⁴. Az is kiderült, hogy Stájerországban 3000 szlovén él, akiknek nincs osztrák állampolgársága. Ezek jó része akkori jugoszláv állampolgárságúnak vallotta magát.⁵

Népszámlálás	Stájerországi szlovének	Megjegyzések
1880	2088	csak az autochton települések
1910	2634	szintúgy
1923	–	nincs adat
1934	3838	
1939	3607	a nemzeti hovatartozást is kérdezték; csak 231 személy vallotta magát szlovénnek
1951	977	
1961	–	nincs adat
1971	1684	
1981	893	
1991	1695	

1939-ben a nemzetiszocializmus uralomra jutásával megjelenik a kérdőíveken a „vend” kifejezés is, amely a XIX. sz.-ig bármilyen konnotáció (együttjelölés) nélkül a szlovéneket jelölte. A táblázat a népszámlálások eredményeit mutatja 1880-tól 1991-ig.⁶

Ezek a számok valószínűleg elegendők, hogy bizonyítsák a kisebbség létezését a Radkersburgi háromszögben, ahol a kisebbséghez tartozók csaknem kizárólagosan paraszti származásúak, erősen patriarkális

családokba beágyazódva, és ahol a kulcskérdések egyike természetesen az, hogy a fiatalabb generációkhoz tartozók hogyan viszonyulnak a szlovén nyelvhez, és milyen mértékben vallják magukat szlovének.

Radkersburg a német nyelvű terület legszélső csücskében fekszik. Olyan hely, ahol négy különböző nyelv találkozik: a német, szlovén, magyar és horvát. A kölcsönös hatások nyelvileg rendkívül gazdag környezetet teremtenek. A kétnyelvű lakosság állandóan váltja a két kódot, a szlovént és a németet. Világos, hogy itt nem a standard szlovént használják, mivel azt gyakran nem is ismerik, hanem két dialektus, a mura-vidéki és a Szlovén-Stájerország keleti része dialektusának keverékét.

2. Szlovénoktatás a Radkersburgi háromszögben

Az 1955-ös Osztrák Államszerződés 7. cikkelye⁷ tartalmazza, hogy a kisebbségekhez tartozóknak meg kell adni a saját nyelvükön való oktatás lehetőségét. Karintián kívül egyik szövetségi tartományban sem valósult ez meg.⁸ Dél- ill. Dél-Kelet-Stájerországban csak néhány esetben van lehetőség az iskolákban a szlovén nyelvvel fakultatív vagy választott tárgyként ismerkedni. Meg kell említeni, hogy az 1. és 2. osztályokra ez a lehetőség nem vonatkozik. Dr. Wolfgang Gombócz⁹ javasolta, hogy alkalmazzák a felsőöri kisebbségi gimnázium modelljét Stájerországban, és hogy a határvidék polgári iskoláinak¹⁰ tanulói szlovén és angol között választhassanak. Amíg azonban el nem ismerik a stájerországi szlovéneket, csak remélhető, hogy az iskolavezetés továbbra is készséget mutat arra, hogy a tanulók fakultatívan felvehessék a szlovén nyelvet.

Elvárható lenne, hogy éppen ezen a területen, ahol emberek érintkezési nyelvként adják meg a szlovént, és ahol a szlovén szomszédtól gazdaságilag részben függenek, nagyobb igény mutatkozna a szlovénoktatásra. De sajnos a Radkersburgi háromszög ebben az ügyben is saját pozíciót képvisel, amely – láthatóan a feldolgozhatatlan – múltbeli események eredménye.

3. Bepillantás a szlovénoktatás történetébe a Radkersburgi háromszögben

A politikai rendszer változásai természetesen a tanügyben is visszatükröződtek. A monarchia idején a környék iskolái és a polgári iskola tanulói részesültek szlovénoktatásban, de a köztársaságban a szlovén nyelvű tanulók elvesztették ezt a jogukat, ill. büntetést vont maga után az anyanyelv használata. 1941-ben véglegesen betiltották az iskolákban a szlovén nyelvet.

4. A kutatás jelenlegi állása a szlovén nyelv használatáról és helyzetéről az anyanyelvűek körében

Dr. Mirko Križman¹¹ volt egyike az első kutatóknak, akik tudományosan foglalkoztak ezzel a témával. Tudományos munkája a Radkersburgban és környékén élő szlovénekekkel és nyelvükkel kapcsolatos pszicho-

és szociolingvisztikai kutatásokon alapul. Több mint 80, különböző korúakkal, szociális helyzetűekkel és képzettségűekkel folytatott beszélgetést analizált. *Jerikovna razmerja (Nyelvi viszonyok)* c., utolsó ilyen munkájában tanulmányokat is megjelentetett, amelyek a Windischen Bühel/Slovenske gorice és az Abstaller Feld/Apače nevű helyeken végzett kutatásait összegzik, a német anyanyelvű autochton (őshonos) lakosság nyelvéről.

A tanulmányok, amelyek a Radkersburgi háromszög nyelvi viszonyait pontosan tükrözik, a következőket mutatják ki.

A nemzeti hovatartozás tudata a Radkersburgi háromszög szlovén nyelvű lakóinál különböző. Azok, akik a szlovén területről valók és munka vagy házasság miatt költöztek az osztrák oldalra, szlovéneknek, azok azonban, akik már az osztrák oldalon születtek, generációtól függően, szlovénnyelvű osztrákoknak tartják magukat. Főleg a fiatalok válaszolnak erre a kérdésre zavartan; legtöbb esetben osztrákoknak tartják magukat, olyanoknak, akik még egy kicsit tudnak szlovénül. A túlnyomórészt paraszti lakosság az egymás közti beszédnél a standard szlovént alig, helyette a regiolektus egyik változatát ismeri és alkalmazza. A fiatalabb generáció megkérdezetteinek többsége ezeken a helyeken a környék német dialektusát beszéli, szlovénül írni és olvasni csak nagyon kevesen tudnak. A kommunikációnál kompenzációs céllal igen hamar német lexémát vagy kódot alkalmaznak. A szlovén nyelv a szlovének többségénél a regionális változat intim környezetben használt pragmatikus nyelveként rögződött, amelyet a családban, szlovénnel való találkozáskor használnak. A szlovén irodalmi nyelv iránt nincs érdeklődés a szlovénnyelvű lakosság körében, művészeti céllal sem próbálják meg alkalmazni azt, problémájuk van az absztrakt fogalmakkal, így inkább németre váltanak.

„Az autochton szlovén kisebbség a Radkersburgi háromszögben csak egyes alkalmakkor ápolja a szlovén nyelvet. A szlovén nyelvet nem beszélik, a szlovénnyelvű lakosság többségénél gyenge az, ill. feledésbe merül, ami elsősorban a fiatal generációra érvényes, akiknek a munkavégzésnél nincs szükségük a nyelvre, vagy olyan szociális környezetbe kerültek, ahol a szlovén nyelvet elutasítják.”¹²

5. A fakultatív szlovénoktatás bevezetése a bad radkersburgi népiskolában¹³ és polgári iskolában

1995 különleges év az Artikel-VII-Kulturverein für Steiermark¹⁴ történetében, mivel a határvidéken több népiskolában és polgári iskolában felmérték, mekkora az érdeklődés a fakultatív szlovénoktatás iránt. 284 jelentkező volt. A gamlitz-i és arnfelsi polgári iskolában már előzőleg is volt szlovénoktatás, Bad Radkersburgban azonban újonnan kellett megszervezni.

Az első nehézséget a megfelelő könyvek kiválasztása jelentette. Az iskolában volt ugyan hivatalos jegyzék, de ez a gyerekek korát és előképzettségét tekintve

teljesen alkalmatlannak bizonyult. A legjobb megoldás több forrás együttes használata volt. A didaktikailag és módszertanilag legjobb könyvek viszont Karintiában vannak.

Sajnos sem az osztrák, sem a szlovén oldalon nem reagáltak a minisztériumok, ill. csoportok az új helyzetre, annak ellenére, hogy értesülhettek a történetekről. Csak hónapokkal később, egy gráci találkozóon kapta meg a határvidéken és máshol a világban élő szlovének ügyeiben illetékes államtitkár az első információkat a fejleményekről. Akkor született az ötlet, hogy a szomszédos országok összes szlovéntanára találkozzon, és nemsokára sor is került Radovljicában az első találkozóra, egy évvel később pedig Veneziában a szlovén kisebbségnél, ahol a szlovén óvoda és iskola modelljét mutatták be. Voltak még ezután találkozók Karintiában (Ausztria) és a Rábavidéken (Magyarország).

Az oktatás bevezetésének pénzügyi támogatójaként kulcsfontosságú szerepet játszott az Artikel-VII-Kulturverein. Megmutatkozott, hogy Radkersburgban ennek az oktatásnak különleges szerepe volt és nagy figyelmet érdemelt. Először tisztázni kellett néhány kérdést, pl. a következőket:

- Olyan családokból valók a tanulók, ahol hallották a szlovén nyelvet?
- Ki tanította a gyereket szlovénre és milyen formában (írni, olvasni, beszélni)?
- Milyen viszonyban vannak a gyerekek a szomszéd nyelvvel és magával a szomszéddal?
- Mennyire jól ismerik Szlovéniát, és milyen elképzeléseik vannak róla?
- Miért döntöttek a szlovénoktatás mellett, és hol vehetik hasznát ennek a tudásnak?
- Hogyan tanítsunk és motiváljunk, hogy az oktatás érdekes és vonzó legyen, mivel szabadon választható tárgyról van szó, és a tanév végén nem osztályozunk?
- Szigorúan az irodalmi nyelv szerint tanítsunk, vagy vegyük figyelembe a regiolektus, ill. a dialektus különlegességeit?
- Milyen módszerekkel és didaktikai eszközökkel tanítsunk?

A heti két órás oktatás fakultatív, ill. délutánonként kerül rá sor. Kezdetől fogva világos volt, hogy sokkal kevesebb tanuló jelentkezik, mint amennyi a felmérés szerint várható volt. A tíz- tizekét éves gyerekek legalább egy órát kellett várjanak a szlovénoktatásra, így nem tudtak busszal hazamenni, hanem a szülőkre voltak utalva. Ezenkívül voltak még más, ugyanarra a napra eső elkötelezettségek, mint pl. énekkar. Az első két évben a népiskolában és a polgári iskolában is tartottak szlovénórákat, azután a tanulókat – a túl kevés jelentkező miatt – egy csoportba vonták össze.

Hamar kiderült, hogy a szlovén olyan nyelvnek számít, amit nem érdemes tanulni. Az utolsó tanulók megtartásának érdekében állandóan bizonygatni kellett, hogy a szomszéd nyelvének és kultúrájának megismerésével nem rombolódik le az osztrák nemzeti tudat. Ki kell azonban hangsúlyozni, hogy a szlovénok-

tatás bevezetésénél mind az iskolaigazgatóság, mind pedig az iskola-felügyelet nagyon kooperatív volt.

Ezután jöttek az első eredmények. A tanulók kis cédulákon szlovén szavakat hoztak, amelyeknek tudni akarták a jelentését. Megtréfálták osztálytársaikat azzal, hogy a táblára szlovénül írtak nekik, vagy otthon a padláson különféle szlovén könyveket találtak, volt köztük még a XIX. század elejéről való is. Beszélgetések alakultak ki, melyek során kiderült, hogy az egyiknek rokonai vannak Szlovéniában, hogy a másik kitől tanult meg egy kicsit szlovénül és hogy sok gyerek vezetékneve (Gider, Kidritsch, Reczek, Dolinar, Mihalits, Horvat, Majczan, Gombocz...) egyértelműen szlovén eredetű.

Kezdetben azért jöttek a gyerekek szlovénoktatásra, mert szüleik azt hasznosnak tartották vagy kapcsolatokat tartottak szlovénekkal, később azonban azért, mert hallották, hogy szórakoztatóak a foglalkozások.

6. A mai helyzet

Mindebből levonhatnánk a szlovén nyelv jelentőségére vonatkozó következtetéseinket Dél-Stájerország részében, ennek ellenére még mindig kérdéssé teszik az autochton lakosság létezésének bizonyítékait a Radkersburgi háromszögben. A tanulók kis létszámát vehetjük a szlovén nyelv útjának önálló egyengetéseként is.

A szlovén nyelv először ki kell harcolja helyét a fontossági hierarchiában, ami az olyan erős ellenféllel szemben, mint az angol nyelv, nem egyszerű. A tudást, amit a gyerekek a járulékos oktatás során szereztek meg, nem osztályozzák, és így alig várható el, hogy a gyerekek a következő évben folytassák a kurzust. Magasabb iskolába kerülésük új követelmények vannak, amelyekkel meg kell birkózzanak a gyerekek, és a szlovénoktatás természetesen háttérbe szorul. Így a szabadon választott szlovén inkább egzotikus utazásnak, mint a tudás szigorú elsajátításának tekinthető. A gyerekek nem tartoznak a szlovén kisebbséghez.

A jelentkezés alapja az, hogy a szülők úgy gondolják, gyerekeiknek hasznos lehet a nyelv a munkavégzésnél vagy privát vonatkozásban. Egyik gyerek sem tudott az oktatás megkezdése előtt szlovénül írni vagy olvasni. Az ismeretek Szlovéniáról kezdetben szintén csak az alacsony benzinárakra, jó vendéglők halspecialitásaira és néhány üdülőhelyre vonatkoznak. Növekszik az érdeklődés, ha a tanulók atlással és képanyaggal a kezükben újat fedeznek fel Szlovéniáról.

Az 1999/2000-es tanévben a népiskolákban és a polgári iskolákban összesen 114-en jelentkeztek szlovénoktatásra. Az arnfelsi polgári iskola reál osztályaiiban a tanulók második idegen nyelvként francia és szlovén közt választhatnak, így délelőtt vannak az órák, de osztályzatot nem kapnak. Ebben az évben megrendezték az első országos iskolai nyelvvetet a murai (Szlovénia) partneriskolával. Célja az volt, hogy az osztrák gyerekek lehetőséget kapjanak szlovén-
tudás alkalmazására és a „határ mögötti” ország jobb megismerésére, a szlovéniai tanulók pedig némettudásukat gyarapíthassák. Az ilyen akciókat erősebben kell támogatni, azok tradícióvá kell váljanak.

A leibnitzi politechnikai iskolában 1995 óta működik az angol–szlovén–német háromnyelvű projekt, amelyet azzal a céllal indítottak el, hogy esélyt adjon a földrajzi szomszéd nyelvének megismerésére. A célcsoportot azok a tanulók alkotják, akik a kötelezően választott „Kereskedelem és irodai ismeretek” tárgyat tanulják (évente 12–15 tanuló). Az oktatási forma team-teaching, szlovéniai és ausztriai tanárokkal. A tanulók a szakangol mellett megismerik a mindennapi életben használatos egyszerű szlovén kifejezéseket. A fiatalok – akár egy leibnitzi üzem üzletkötőjeként, akár egy szlovén étterem vendégeként ki kell ismerjék magukat a földrajzi szomszéd nyelvében.

A tanulók érdeklődése nagyon gyér a szlovénoktatás iránt, mivel nagyon nehéznek érzik ennek a nyelvnek a megtanulását. A szülői értekezleten évente elhangzott, az oktatáson való részvételre buzdító felhívások eddig még eredménytelenek maradtak.

Az oktatás lezárásaként a tanulók egynapos maribori úton vesznek részt, amelynek három súlyponti témája van:

- Maribor belvárosának megtekintése (angol nyelvű vezetés)
- 2 valós helyzetben kell a tanulók szlovéntudását aktivizálni:
- bevásárlás különböző maribori üzletekben, előre megadott árulista alapján
- ebédrendelés vendéglőben

A tanárnő szerint, aki 1970 óta tanít ebben az iskolában, nem járt még ide tanuló, aki a szlovént adta volna meg anyanyelveként. A projektet kizárólag osztrák tanulók részére indították, hogy megkönnyítsék elhelyezkedésüket a szlovén határ közelében.

Érdekes tapasztalatokat mutatott az egyéves oktatás St. Anna am Aigen népiskolájában és polgári iskolájában, a feldbachi körzetben. A két iskolában külön akarták megvalósítani az oktatást, de mivel hasonlóak voltak az órarendek, összevont szlovénórákra került sor. A 12 tanuló előképzettsége itt is hasonló volt, mint a dél-stájerországiaké, de tudatában voltak a szlovénoktatás jelentőségének, hiszen ezen a környéken sok a szlovén idénymunkás. A népiskola igazgatója még a felnőttek részére is szervezett egy kurzust a téli szünetben.

Minden várakozással szemben 1998-ban szlovénoktatás is volt a bad radkersburgi gimnáziumban. A következő évben ez azonban megszűnt az órarendváltás miatt.

A kérdőívek alapján a szlovénoktatásról és a szlovén nyelvről alkotott véleményeket az alábbiak szerint lehet összegezni.

A fakultatív szlovént azért választják a tanulók, mert érdekesnek tartják a nyelvet, nagyobb esélyük van az elhelyezkedésre, szeretnék megismerni és beszélni annak az országnak a nyelvét, ahova ellátogatnak. A nyelvet érdekesnek, szépnek, de nehéznek is tartják, az oktatást élvezetesnek, mert sok szót játékosan ta-

nulnak meg. Az az érzésük, hogy egy év alatt sokat tanultak. A családban csak elvétve beszél valaki szlovénül, de a tanulók ismernek néhány környékbeli embert, akik néha-néha mondanak valamit szlovénül. A tanulóknak az a véleménye, hogy a nyelvet Szlovéniában és talán később a munkavégzés során, ha szlovénnel kapcsolatba kerülnek, használni fogják. Egy év után mindegyikük meg van győződve arról, hogy nagyon fontos megtanulni a szomszéd nyelvét, elsősorban azért, mert gyakran átmennek a határ túoldalára.

A tanulók sokkal jobban megtanulnák a nyelvet, ha otthon átismétnék az anyagot, mivel heti két óra egy ilyen igényes nyelvnek nem elegendő. A gyerekek inkább szabadidő-tevékenységnek tekintik az oktatást, mivel nem kapnak osztályzatot, az nem befolyásolja a tanulmányi átlagukat. A szülők otthon nem ellenőrzik a gyerekeket, nem követelik meg tőlük, hogy otthon is foglalkozzanak a szlovén nyelvvel. Még az is megtörtént, hogy a szülők megfenyegették a gyerekeket, hogy megtiltják nekik a fakultatív szlovénoktatáson való részvételt, ha emiatt más tantárgyban elmaradnak.

Az idősebbek két okból tanulnak szlovénül: személyes és a munkával kapcsolatos okok miatt. Mivel közel van a szlovén határ, sok a gazdasági kapcsolat, és egy bizonyos szintű nyelvtudás megkönnyíti a kommunikációt, ill. a kapcsolatfelvételt. Egyesek kisebb utakat tesznek Szlovéniában, soknak van szlovén barátja és rokona, akivel szeretne szlovénül váltani néhány szót.

A tanulók mostanában egyre inkább a közeli szlovén határ miatt döntenek a szlovén nyelv tanulása mellett, hogy a kölcsönös tolerancia és megértés szellemében az ottani embereket megismerjék, akik egy *másfajta, de mégis egyenértékű nyelvet* beszélnek. Egy lépés az emberek fejében lévő határok eltörlése érdekében.

Németből fordította: **Ruda Gábor**

JEGYZETEK:

1 A Stájer Hercegség 1278-tól a Habsburgoké volt. Az etnikailag megosztott ország északi részében (Felső-Stájerország) németül, a déliben (Alsó-Stájerország) pedig szlovénül beszéltek. A nyelvhatár, amely a XV. sz. óta relatív stabil volt, a Mura mentén vezetett Spielfeldtől Radkersburgig.

2 Az Osztrák-Magyar Monarchia széthullása után (1918/19) a St. Germain-i békeszerződés szerint Stájerország főként szlovének lakta déli részét az újonnan létrejött Szlovén-Horvát-Szerb állam kapta meg, míg az északi része Ausztria egyik szövetségi tartománya lett. Az I. világháború vége után a szlovének megpróbálták az újonnan megalakult Jugoszláv Királyság segítségével ezt a területet visszanyerni és ezért megszállták Radgonát és környékét. A valódi okoknak természetesen gazdasági természete volt (Spielfeld – Radkersburg – Ljutomer vasútvonal), de mint ilyenek nem voltak legitimek,

ezért a megszállók nemzeti érvekre hivatkoztak, az öt megszállt község lakóit két konkurens újság vette célba: a *Murwacht* (*Murska Straza*) és az osztrákpárti *Deutsche Grenzwatcht*, mely utóbbi különösen igyekezett a haragot és a szlovénekhez való negatív viszonyulást erősíteni: „A szlovén nyelvnek még fejlődnie kell, a szlovének többsége pedig sok német szót használ. Ez igazolja a szlovén nyelv alacsonyabbrendűségét.” (*Deutsche Grenzwatcht*, 1920. febr. 29., 29. évf., 2. old.)

3 Az adatok a *Zwei Sprachen sind besser als eine c.* cikkből származnak (Mladje 66, 1988. márc., 47–63. old.)

4 Az „érintkezési nyelv” kifejezést különféleképpen interpretálták a népszámlálásoknál a régi Ausztriában és az Osztrák-Magyar Monarchiában. Mint nemzeti, szociális, családi nyelvet, idiolektust a mindennapi megértéshez, nem vették azonban figyelembe a szituációt, a nemzeti érintkezési pontokat, az institutionális teljesítményvágyakat. (Több erről dr. Mirko Krizman, *Jezikovna razmerja c.* könyvében.)

5 Pontosabb elemzésnél látszik, hogy 1458 személy csak szlovént adott meg érintkezési nyelvként, 3085 azonban szlovént és németet. A legtöbb szlovén Grácban és környékén (758), Deutschlandsberg határkörzeteiben (140), Radkersburgban (318), Leibnitzben (358), valamint más stájerországi helyeken (908) él.

6 Az adatok a *Steirische Slowenen c.* publikációból származnak, Hrg.: Österreichisches Volksgruppenzentrum, 1996, 24. old.

7 1. Osztrák állampolgárságú, karindai, burgenlandi és stájerországi szlovének és horvátok egyazon jogokat, azonos feltételek alapján élveznek, mint a többi osztrák állampolgár...

2. „Joguk van elemi oktatáshoz szlovén vagy horvát nyelven és arányos számú saját középiskolához; ebben az összefüggésben felülvizsgálják a tanterveket és létrehoznak a tanfelügyelőségen egy, a szlovén és horvát iskolákért felelős osztályt.” [Az 1955. május 15-i Osztrák Államszerződés 7. cikke-lye (BGBl. Nr. 152/1955)]

8 A fent említett szituáció az ausztriai szlovén kisebbségre vonatkozik.

9 Prof. Dr. W. Gombócz tanár a Gráci Egyetem Filozófia Intézetében, Laafeld/Potma nevű községben nőtt fel, szülei szlovének.

10 Németül „Hauptschule”, Ausztriában az 5.–8. osztályt magába foglaló iskola, kb. a magyarországi 8 osztályos általános iskolák felső tagozatának felel meg. (A fordító megjegyzése.)

11 Dr. Mirko Krizman egyetemi tanár, tudós, költő és fordító, tagja a Német Nyelv- és Irodalomtudományi Egyletnek, számos kitüntetés viselője, tudományos írásai különböző kiadványokban jelentek meg, művei: *Nemški in slovenski govori v okolici avstrijske Radgone* (A német és a szlovén nyelv Bad Radkersburg környékén), *Jezik kot socialni in nacionalni pojav* (A nyelv, mint szociális és nemzeti jelenség), *Mesec in mak – študije o pesnici Christine Lavant* (Hold és mák – Tanulmányok Christine Lavant-ról), *Pesniška zirka Mura/Mur* (Verseskötet), *Jezikovna razmerja* (Nyelvi viszonyok), *Moja Mavrica/Mein Regenbogen – prevodi in slogovne študije o pesnici Helgi Schwarzbauer* (Fordítások és tanulmányok Helga Schwarzbauer költőnőről)

12 Mirko Krizman, *Jezikovna razmerja*, 358. old.

13 Németül „Volksschule”, Ausztriában az 1.–4. osztályt magába foglaló iskola, a magyarországi 8 osztályos általános iskolák alsó tagozatának felel meg. (A fordító megjegyzése.)

14 7. Cikkely Kultúregyesület (az ausztriai) Stájerországért; az egyesület másik, szlovén hivatalos neve: *Kulturno društvo cilen 7 za avstrijsko Štajersko*